

משיגי הגוף

זהר אלמקייס

מזה זמן לא הייתה זו איליה קפיטולינה שהכירה מילדותה, מהנסיעות פעמיים בשנה עם המשפחה לבקר את הקרובים בבלוקים העקמומיים בשכונות הצפופות שנבנו בשלושת־רבעי המאה הקודמת. ירושלים התנהגה כעת אחרת: את הצפיפויות האלו גילחו בדחפורי די־ניין שנעשו נפוצים כל כך עד שנדמה שהם נולדו מתוך האדמה של המקום הזה – חיות אנדמיות, יחמורים פרסיים. משנמוגו הדחפורים, בתום עבודות שנמשכו שבע שנים, העיר שוב נסוגה אל המדבר, נמעכה אליו. רק בתים זעירים נותרו, למרגלות ההר, וכל דריהם משרתי העיר. אנשי ירושלים, והארץ כולה עימם, גילו שאין דבר שאי אפשר לעקור. לא המרקם הדחוס והמחניק של שכונות מגורים שתוכננו והוקרנו על המרחב הכמו־מדברי הריק, חזונות שהוקמו משך עשרות שנים כדי להכיל את הפרויקט התופח. לא הכבישים הסלולים באפור כהה המחברים עמק והר, מְכָה ומְכָה. לא המנהרות המושלמות שנחצבו אל תוך מרקמי ההרים כדי לחבר בין קצותיה של העיר הכבירה. לא מרכזי הקניות החדשים, הזכוכיתיים, שבחלונותיהם נצצו קודם מנורות כסף כעורות מעוטרות. לא חיפוי האבנים הדק שחיפה על הבנייה הגנרית שמתחתיו והעניק לכול מראית עין של עתיקות יומין. לא אולמות התיאטרון והקולנוע, לא היכלי הקונצרטים וחדרי החזרות התת־קרקעיים, לא המועדונים הזעירים שהחליפו שמות כל כמה שנים. כל אלו היו בני־הריסה, בני־מוות, את כל העיר הזו היה אפשר לפוגג במחי יד, להעלים, למחות. במקום ירושלים הקודמת הוקמה עיר מודל שמשרתת את הקודש, וניתן היה לומר שהייתה זו עיר קודש רק מן השפה ולחוץ אלמלא היו יושביה כה חדורי יראת קודש

באמת, וכה עניים. בשנים שלאחר תום עבודות הדחפור מצאו את עצמם תושבי העיר האלו מבולבלים כל כך משלמות הדלות שהוצנחה לפתחם, עד שבראו פתרונות משונים ומרושלים לדברים שנקרו בדרכם. שולי בגדיהם נתפסו באבנים העתיקות שנאספו והוצמדו מחדש ונקרעו, והם החלו מאלתרים כרים, ריפודי עור, רהיטים ללא צורה, שיכסו את פינות המבנים. אל ליבן של מעט הסמטאות הגדולות מדי גלגלו סלעים אדירים שיחסמו את הדרך. בבורות הבעירו אש, ואת האפר יצקו אחר כך בשרף, ואותו שייפו לחרוזים.

כל אלו שנתרו לגור בעיר עשו זאת ביודעם כי הם משרתיה. בניגוד לרעיונות החדשים של המאה שעברה, כאילו העיר אמורה להיות ביתם של היושבים בה, מעוצבת כך שתיטיב עימם, לפי צורכיהם, יושביה של ירושלים הנוכחית ידעו שהם אינם אלא ניצבים בה, שחשיבותם אינה עולה על זו של כל ענף בכל עץ זית שנשתל בחצר המקדש החדש או על זו של כל אבן חדשה שסותתה בקפדנות להיראות כמו הייתה זו ראשית הספירה. העיר הייתה כעת עירם של המבקרים בה ברגלים ושל אלו שמשרתים אותם, מציעים מאכל, רוחצים רגל. אלו מהם שלא מסרו את עצמם כליל לתפקידם בתיאטרון עבודת השם עבדו את האלימות האחרת, זו שמתחת.

מעמקי ההר חולקו בין שתי רשויות נטולות שם. בחציו הדרומי נכרו מנהרות שמוליכות למערות מוארות, והן בתורן הוליכו לבית כנסת מופז שנועד לעשירים שהגיעו לרגלים מרחבי הארץ ומקצות העולם והיה תלוי כמרפסת במרכזה של מערה כבירה. כורסאות מרופדות בקטיפה ארגמנית, לוחיות נחושת מוקדשות לגבירים, רצפת שיש דקיקה, מוארת מלמטה באוכרה בוהקת, והשיש נעשה כמעט שקוף באור הזה ונראָה כאילו הוא עשוי מכל הזהב, מכל העדיים והמעוות והמנורות והמיסים והמטבעות והשיניים והמנעולים והצלוחיות, הכול נאסף ונערם והותך ונמס, ונתנו לו ככה לזרום אל תוך השיש, בקושי כיוונו את תנועתו, ואז הוקפא במקום ובזמן ובחומה. ועל הרצפה, שורות שורות של ספסלי עץ מוחלקים ומלוטשים ומצופי לכה, מאורגנים בצורת המנורה. ומעליה, תקרת קשתות קמורה מאבן מוחלקת שהונחו עליה אריחי זכוכית עבים, וזיו הרצפה משתקף בהם ומתנוצץ, וכל המצוי בבית הכנסת הזה, בגומחת הקבר השופעת הזו, יכול לדמיין עצמו כמי ששוחה באקווריום של שפעים, מוגן ורוחץ ומלוקק עד אין קץ.

אך היא לא הגיעה אל ההר כשליחת הקודש, ולא כנער בר מצווה רך שיער, ולא מתוך העוני החותך שהיה מנת חלקם של בני העיר, שהיה קל להלבישו במעטה מוכר של עוני

מוכר, כמו שעוני היה פעם, בעתיקות היא שכל כך השתוקקו אליה, עד שהקרינו אותה על גבי הנוף הקיים באלף וריאציות: יוטה ואפר ואבן, כל השיירים החומריים. היא הגיעה אחרת, מהצד, מעיר החוף, לעבוד בספרייה הלאומית שהייתה הבניין היחיד בירושלים שנותר על כנו מהמאה הנוכחית, ובמקום חורבה היה לשקרה. סיפרו מחדש שוב ושוב את סיפור הבניין הזה, הולידו מיתוסים על אודות מתכנניו ובניו, העניקו להם שם ומוצא ותשוקות שהלמו יותר את צביון העיר הישנה החדשה הזו. ורק שיקעו אותו מטה מטה, ככה, כמו שהוא – על שבכות העץ שלו והרצפות המשובצות וגרמי המדרגות השחורים המעוקלים ושבוללי העץ שלפנים החליקו עליהם ידיים במורד ובמעלה ותיבות הזכוכית המשוכללות שמבעדן נחשפו, לשניות קצובות, כתבי יד מאורכבים של הסופרים שהיו חשובים פעם, בעולם הקודם של תולדות המקום – כל אלו הורדו אל מתחת לאדמה, נדחפו כמות שהם, כמו כף רגל שמשוקעת אל חול רטוב ומוצק, כמו אצבע שנלחצת אל כרית דיו, והמשטח הקעור שלפנים היה גג נעשה פתאום מכתש באדמה, ותושבי העיר לא ידעו את פשרו, ורק המבוגרים שבהם זכרו את הספרייה, וגם הם העדיפו לשכוח ושמרו את פיהם חתום אף למשמע ההסברים השגויים, טרופי הדעת, שעלו מפיות צעירי העיר, והמשכילים והמתחללים בסתר התבקשו לרדת אל המרתף הכביר הזה.

גם היא הרימה, באין רואה, את דלת הברזל הכבדה הקבועה בקרקע, והזדהתה, וזחלה מטה מטה, תמיד באבק, תמיד באפלה, לפני שהגיעה אל האולם שהיה לפניו מואר, ואילו כעת היה קבור חי, בתפארתו, מתחת לפני האדמה. שעות ארוכות סרקה את מסמכי הגניזה שהיו עוד זמינים, על מנת לחזור אחר כך לעירה הצרובה משמש הים התיכון ולקרוא אותם, לאורה, על רצפת המרפסת שלה. שבועות ארוכים נסעה אל העיר הזו שנקראה אָם ועיר פרזות ואבן מעמסה וסוף רעל ועין העולם וטבורו, וקשרה כבר ידידות עם אחד הארכיבאים, שהתגורר במגורי הספרנים הנסתרים מעין השמש, קטקומבות של שומרי ידע שהוכשרו, כמו נזירים, לאגור אותו בתוכם וללמד את הבאים בתור אחריהם, וידע לא זלג החוצה ולא נכנס פנימה, הספרייה לא התחדשה, היא נותרה קפואה ברגע סגירתה, וכל מה שקרה מאז נמחה לעפר או הונצח באלימות רבה. לצד תפקידם המונוטוני הזה, כמו איש על חבל, לא חי, לא נופל, היו הארכיבאים משמשים לעריכת רשומות על פנים ההר, ובאחד מן הימים היא התלוותה לארכיבאי המוכר ההוא כאסיסטנטית, וכך מצאה את עצמה בבית הכנסת הדרומי הזהוב. והוקל לה כשגילתה שלא בו יערכו את הרשומות, ולא ידעה איזו אימה עוד צפויה לה.

הם עבדו בחציו הצפוני של ההר, שם גומחות־מיטות נחפרו אל תוך הסלעים, שורות שורות זו על גבי זו. בכל גומחה נתחב גוף אנושי, מקובע כמעט, וחמצן הוזרם אליו בצינוריות ארוכות, טהור עד בחילה, מסחרר, ברשת שנסתרה מן העין. בפעם הראשונה שראתה את הכלא עלתה בה חלחלה, כמו רעד במעלה הוושט ורטט זעיר עצבי בעפעפיים. בביקורים הבאים הגוף הגיב פחות, אבל בשובה הביתה הייתה מוצאת שציפורניה חפרו בפנים כף היד והותירו בהן סהרים לבנים, מערכות כוכבים שנהפכו לצלקות בהירות, עדות דהויה למה שראו העיניים, למה שהריח האף. כל אותם ימים היא נצמדה אל הארכיבאי, כמו צל, חלקה הקדמי של כתפה הימנית כמעט נושק לאחורי כתפו השמאלית, והיא מאזינה לו צמוד צמוד, מזינה כל מילה שלו, כל מספר, אל התא המיועד במסך הדק שבידה. כמה הוזנו, כמה הושקו, כמה שאפו ונשפו, כמה דעך גופם, כמה עוד עד שייעלם גם הרמץ הזה שהוא נשימתם. הם נעשו יחד, הארכיבאי והיא, כמו אחד מכדי הזכוכית ההם שדומה שנאספו בהם דמעות באימפריות העתיקות. הם אגרו בתוכם את המשקל הסגולי של החיים האלו, שנערמו מולם, מאורגנים לתאים, ולא ידעו את סיפורם, רק התבוננו בפרופיל הפנים הגוועות, שמעו את הקולות המתעוותים מחמת החלל, ראו את הגופים הללו, שהשפה נסוגה מהם, שכבר אינם זוכרים את שמות הדברים הפשוטים ביותר וגם לא את סיבת הדברים כולם.

בלילות לאחר הביקורים בפנים ההר התגלו בפניה חלומות עשירים לאין שיעור, מפורטים ומפורשים במיוחד. חלמה שהיא בארכיון של בית הספר היסודי, מתבוננת בכרטיסייה ועליה תמונתה והשיר שכתבה עליה הגנת בספר המחזור. חלמה על מרצה שמסבירה לה ארוכות את המבנה התחבירי והדקדוקי של משפט הפתיחה של המחקר שכתבה פעם, וכל זאת באמצעות מקל, אופניים וגליל מתכתי מכונף. חלמה על חיילים שהכירה, שחזרו מן המתים כמו מחופשה ארוכה וחיוך ערמומי וצעיר על פניהם. חלמה שהמציאות כולה היא מתקן מורכב בלונה פארק שמחולק לקומות שמסומנות באותיות, ומכשפות מעבירות אותה ממקום למקום. חלמה על החטופים מימי ילדותה. כל הימים ההם הייתה קמה בבקרים מבועתת, בקוצר נשימה, ומיד מרטיבה את הפנים במים קרים כמו למחות את הזיכרון, להדחיקו מהה. היא ידעה שכוחה לא עומד לה עוד כשחלמה לילה אחד שהיא נובחת, וקמה מקולה האמיתי, מהנביחה שהפיק גרונה באמת.

אבל אחרי שסיימה את עבודתה בבית האסורים, כמעט מיד, הפסיקה לחלום. בהתחלה יכלה רק לחלום חלומות סם, חלומות גוף, חלומות טקסטורה שהתפרשו עד האופק, התגלגלו כמו שטיח אל הבוקר, נמרחו. כל חלומות הסיפור התאיידו ממנה, רק שיירים

נותרו מהם. דברים שהיו טמונים קודם לכן בתוך נרטיב ארוך ומסודר, מקופלים בו כצורות צרופות, היו פתאום ללב העניין. אדם מנסה להעליב אבל מהפה יוצאות רק מחמאות. על הרצפה נשכבה עבה של מים. בן זוג מהעבר מתגלה ברקע של תמונת פולרואיד אף שלא היה נוכח כשצולמה. קטמין. היריון. אתר ארכיאולוגי. נעליים מלוכלכות במסיבה. כל אחד מאלו, שלפנים היה מפרנס חלום או שניים או שרשרת חלומות לפחות, הפך למוטיב דהוי בשוליו של מדבר. מה עוד היה שם? כמעט כלום. פרווה מקרוב מאוד; ואז, בקימורים של הקרנית, מבליח לאט ובקושי רב שייר מן העולם. ודווקא על אף היעלמות הסיפור מן החלום, דווקא כי פנו החלומות לבחון דברים מקרוב כל כך, עד שמושא ההתבוננות הזעיר היה לטריטוריה עצומה ורחבת ידיים, נהפכו החלומות לזמן שבו דברים אחרים קרו לה, שהרחיקו מעבר לעיבוד חומרי הנפש, ענייני היום-יום. היא חשה שהעצמי שלה הוכפל. בזמן שישנה נטווה לצידה איזה עצמי נוסף, שהוסיף להתפתח במקביל אליה. כמו נגול עוד מישור בזמן השינה והמשיך לפעול, לעבוד, להצטבר. בשבועות האלו, אחרי שובה אל הבית, כשקמה בבוקר, העצמי הנוסף הוא היה נוכח באיזה אופן, אבל גם מרוחק. איך אפשר לסמוך על זמן כזה, שמשתכפל ומשתעתק ומתרחש פעמיים? איך יכולים הדברים לנוע בשני מישורים בה בעת? היא החלה לחשוד שגופה הישן הוחלף בגוף כפילה, שהחלומות שנגלו לה היו מעין הקרנה פנורמית על פנים העפעפיים של הכפילה, חיקויי בינה מלאכותית של חלומות אמיתיים, דימויים קולנועיים במקום אלו המעוותים והמורכבים שגופה האמיתי ידע פעם ליצור. היא זיהתה במראה את פניה, אך ממלכת הרגש שלה הגיבה אליהן ברתיעה, נסוגה מולן לאחור. היא כל הזמן חשבה, משהו לא מאה. הכל נראה נכון, אבל נדמה שמבעד לממברנה נברא גיהינום, כמו נהפך גופה להעתק של הפנים הכפולות של ההר: טוהר מזדהר ואלימות מזככת.

זהר אלמקייס היא כותבת ואנתרופולוגית. ספר הביכורים שלה 'בית הנתיבות' ראה אור ב-2020 בהוצאת הקיבוץ המאוחד. עמיתת פוסט-דוקטורט באקדמיה ע"ש פולונסקי במכון ון ליר וב-Institute for Ideas and Imagination של אוניברסיטת קולומביה בפריז.